

Stromy

Jan Faigl
 Katedra počítačů
 Fakulta elektrotechnická
 České vysoké učení technické v Praze
 Přednáška 10
B0B36PRP – Procedurální programování

Přehled témat

- Část 1 – Standardní knihovny, čtení/zápis ze/do souboru
- Stromy
- Binární strom
- Příklad binárního stromu v C
- Stromové struktury
- Část 2 – Příklad načítání grafu, komplikace a projekt s více soubory
- Část 3 – Zadání 9. domácího úkolu (HW09)

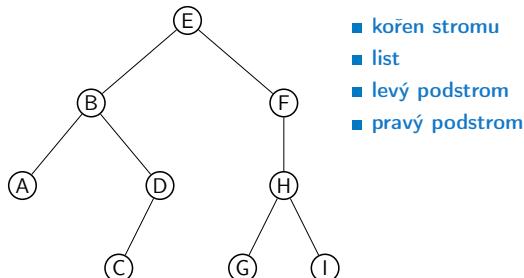
Část I

Část 1 – Stromy

Jan Faigl, 2016 B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy 1 / 50 Stromy Binární strom Příklad binárního stromu v C Stromové struktury

Lineární a nelineární spojové struktury

- Spojové seznamy představují lineární spojovou strukturu
Každý prvek má nejvýše jednoho následníka
- Nelineární spojové struktury (např. stromy)
Každý prvek může mít více následníků
- **Binární strom:** každý prvek (uzel) má nejvýše dva následníky

Jan Faigl, 2016 B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy 5 / 50 Stromy Binární strom Příklad binárního stromu v C Stromové struktury

BST – tree_insert() 1/2

- Při vložení prvku dynamicky alokujeme uzel pomocnou (lokální) funkcí, např. `newNode()`

```
static node_t* newNode(int value)
{
    node_t *node= (node_t*)malloc(sizeof(node_t));
    node->value = value;
    node->left = node->right = NULL;
    return node;
}
```

lec10/tree-int.c

- Uvedením klíčového slova `static` je funkce viditelná pouze v modulu `tree-int.c`

Binární strom

- Pro přehlednost uvažujeme datové položky uzelů stromu jako hodnoty typu `int`
 - Uzel stromu reprezentujeme strukturou `node_t`
- ```
typedef struct node {
 int value;
 struct node *left;
 struct node *right;
} node_t;
```
- Strom je pak reprezentován kořenem stromu, ze kterého máme přístup k jednotlivým uzelům (potomci `left` a `right` a jejich potomci)
- ```
node_t *tree;
```

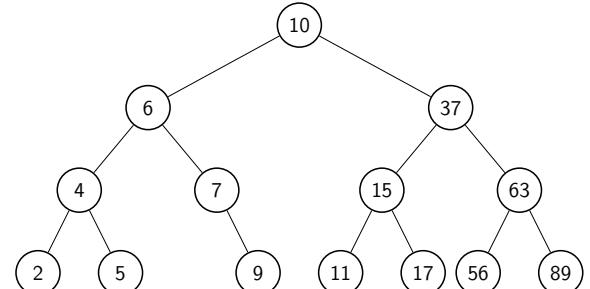
Jan Faigl, 2016 B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy 9 / 50 Stromy Binární strom Příklad binárního stromu v C Stromové struktury

BST – tree_insert() 2/2

- Vložení prvku – využijeme rekurenci a vkládáme na první volné vhodné místo, splňující podmítku BST.
- Binární vyhledávací strom nemusí být nutně vyvážený!*
- ```
node_t* tree_insert(int value, node_t *node)
{
 if (node == NULL) {
 return newNode(value); // vracíme nový uzel
 } else {
 if (value <= node->value) { // vložení do levého podstromu
 node->left = tree_insert(value, node->left);
 } else { // vložení do pravého podstromu
 node->right = tree_insert(value, node->right);
 }
 return node; // vracíme vstupní uzel!!!
 }
}
```
- lec10/tree-int.c

#### Příklad – Binární vyhledávací strom

- Binární vyhledávací strom – Binary Search Tree (BST)
- Pro každý prvek (uzel) platí, že hodnota (`value`) potomka vlevo je menší (nebo `NULL`) a hodnota potomka vpravo je větší (nebo `NULL`)



Jan Faigl, 2016 B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy 10 / 50 Stromy Binární strom Příklad binárního stromu v C Stromové struktury

#### Průchod binárním vyhledávacím stromem

- Při hledání prvku konkrétní hodnoty se postupně zanorujeme hlouběji do stromu. Může nastat jedna z následujících situací:  
*Napr. hodnota value představuje klíč nějaké datové položky.*

  1. Aktuální prvek má hledanou hodnotu klíče, hledání je ukončeno
  2. Hodnota klíče je menší než hodnota aktuálního prvku, pokračujeme v hledání v další úrovni levého potomka
  3. Hodnota klíče je větší než hodnota aktuálního prvku, pokračujeme v hledání v další úrovni pravého potomka
  4. Aktuální prvek má hodnotu `null`, hledání je ukončeno, prvek ve stromu není

- Při průchodu stromem postupujeme rekursivně tak, že nejdříve navštěvujeme levé potomky a následně pak pravé potomky  
*Pokud budeme při takovém průchodu vypisovat hodnoty v levém podstrome, pak hodnotu prvku a následně hodnoty v pravém podstrome, vypíšeme hodnoty uložené ve stromu uspořádaně (sestupně nebo vzestupně, podle toho jestli vlevo jsou prvky menší nebo větší).*

Jan Faigl, 2016 B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy 11 / 50 Stromy Binární strom Příklad binárního stromu v C Stromové struktury



| Stromy                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Binární strom | Příklad binárního stromu v C                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | Stromové struktury | Stromy                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Binární strom | Příklad binárního stromu v C | Stromové struktury | Stromy                                                              | Binární strom | Příklad binárního stromu v C | Stromové struktury |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------|------------------------------|--------------------|---------------------------------------------------------------------|---------------|------------------------------|--------------------|
| Příklad implementace <code>tree_max_depth()</code>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                    | Výpis hodnot v konkrétní hloubce stromu <code>printDepth()</code>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |               |                              |                    | Příklad implementace výpisu stromu <code>tree_print_layers()</code> |               |                              |                    |
| <ul style="list-style-type: none"> <li>Funkci implementujeme rekurzí</li> </ul> <pre>int tree_max_depth(const node_t *const node) {     if (node) {         const int left_depth = tree_max_depth(node-&gt;left);         const int right_depth = tree_max_depth(node-&gt;right);         return left_depth &gt; right_depth ?             left_depth + 1 :             right_depth + 1;     } else {         return 0;     } }</pre> <p style="text-align: right;">lec10/tree-int.c</p> |               | <ul style="list-style-type: none"> <li>Výpis konkrétní vrstvy (hloubky) provedeme rekurzivně lokální funkcí <code>printDepth()</code></li> </ul> <pre>static void printDepth(int depth, int cur_depth,                       const node_t *const node) {     if (depth == cur_depth) {         if (node) {             printf("%2d ", node-&gt;value);         } else {             printf(" - ");         }     } else if (node) {         printDepth(depth, cur_depth + 1, node-&gt;left);         printDepth(depth, cur_depth + 1, node-&gt;right);     } }</pre> <p style="text-align: right;">lec10/tree-int.c</p> |                    | <ul style="list-style-type: none"> <li>Výpis hodnot po jednotlivých vrstvách (hloubce) implementujeme iteračně pro dílčí hloubky stromu</li> </ul> <pre>void tree_print_layers(const node_t *const node) {     const int depth = tree_max_depth(node);     for (int i = 0; i &lt;= depth; ++i) {         printDepth(i, 0, node);         printf("\n");     } }</pre> <p style="text-align: right;">lec10/tree-int.c</p> |               |                              |                    |                                                                     |               |                              |                    |

Příklad použití `tree_print_layers()`

- Přidáme výpis a volání `tree_print_layers()`  
...  
`printf("Print tree by depth row\n");`  
`tree_print_layers(root);`  
...
  - Program spustíme bez a s argumentem `balance`

```

clang tree-int.c demo-tree-int.c clang tree-int.c demo-tree-int.c
./a.out ./a.out balanced
Insert values2 that will result Insert values1 to make balanced
in none balanced tree tree
...
Print tree: 2 3 4 5 6 7 8 ...
Tree is binary seach tree (BST): Print tree: 2 3 4 5 6 7 8
 yes Tree is binary seach tree (BST):
Max tree depth: 4 ...
Print tree by depth row Max tree depth: 3
5 Print tree by depth row
4 6 5
3 - - 7 3 7
2 - - 8 2 4 6 8
- - - - - - - - - -

```

## Dílčí příklady použití jazykových konstrukcí v projektu

- Program složený z více souborů
  - Dynamická alokace paměti
  - Načítání souboru
  - Parsování čísel z textového souboru  
  - Měření času běhu programu
  - Řízení komplikace projektu složeného z více souborů. Makefile

Příklad použití `tree_print_layers()` | Stromové struktury

- Stromové struktury jsou významné datové struktury pro vyhledávání
    - Složitost vyhledávání je úměrná hloubce stromu.
  - Binární stromy – každý uzel má nejvýše dva následníky
    - Hloubku stromu lze snížit tzv. využíváním stromů
      - AVL stromy
      - Red-Black stromy
    - **Plný binární strom** – každý vnitřní uzel má dva potomky a všechny uzly jsou co nejvíce vlevo
      - Můžeme efektivně reprezentovat polem
    - Lze použít pro efektivní implementaci prioritní fronty
      - Heap – halda
    - Halda (heap) je základem řadícího algoritmu *Heap Sort*
  - Vícecestné stromy – např. B-strom (Bayer tree) pro ukládání uspořádaných záznamů

Jan Faigl, 2016 B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy 25 / 50 Jan Faigl, 2016

- Vytvořte program, který načte orientovaný graf definovaný posloupností hran
    - Graf je zapsán v textovém souboru
  - Navrhněte datovou strukturu pro reprezentaci grafu
  - Počet hran není dopředu znám
    - Zpravidla však budou na vstupu grafy s průměrným počtem hran 3n pro n vrcholů grafu.
  - Hrana je definována číslem vstupního a výstupního vrcholu a cenou (také celé číslo)
    - Ve vstupním souboru je každá hrana zapsaná samostatně na jednom řádku
    - Řádek má tvar:  
*from to cost*
      - kde *from*, *to* a *cost* jsou kladná celá čísla v rozsahu *int*
  - Pro načtení hodnot hran použijte pro zjednodušení funkci *fscanf()*
  - Program dále rozšířte o sofistikovanější, méně výpočetně náročné načítání

## implementace výpisu stromu print\_layers()

- Výpis hodnot po jednotlivých vrstvách (hloubce) implementujeme iteracně pro dílčí hloubky stromu

```
void tree_print_layers(const node_t *const node)
{
 const int depth = tree_max_depth(node);
 for (int i = 0; i <= depth; ++i) {
 printDepth(i, 0, node);
 printf("\n");
 }
}
```

Část II

## Část 2 – Příklad načítání grafu, komplikace a projekt s více soubory

Pravidla překladu v gmake / make



Například jako uvedené ukázce.  
flexibilita použití však spočívá především v použití zavedených proměnných, místních proměnných a využití vzorů, neboť většina zdrojových souborů se vydává identicky.

## Příklad – Makefile

- Definujeme pravidlo pro vytvoření souborů `.o` z `.c`
- Definice přeložených souborů vychází z aktuálních souborů v pracovním adresáři s koncovkou `.c`

```
CC:=ccache $(CC)
CFLAGS+=-O2

OBJS=$(patsubst %.c,%o,$(wildcard *.c))

TARGET=tload

bin: $(TARGET)

$(OBJ): %.o: %.c
 $(CC) -c $< $(CFLAGS) $(CPPFLAGS) -o $@

$(TARGET): $(OBJ)
 $(CC) $(OBJS) $(LDFLAGS) -o $@

clean:
 $(RM) $(OBJS) $(TARGET) CC=clang make vs CC=gcc make
```
- Při linkování záleží na pořadí souborů (knihoven)!
- Jednou z výhod dobrých pravidel je možnost paralelního překladu nezávislých cílů  
`make -j 4`

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

32 / 50

## Alokace paměti pro uložení grafu

- Testujeme úspěšnost alokace paměti—`assert()`
- Po alokaci nastavíme hodnoty proměnných na `NULL` a `0`

```
#include <assert.h>
#include <stdio.h>
#include <string.h>
#include <stdlib.h>

#include "graph.h"

graph_t* allocate_graph(void)
{
 graph_t *g = (graph_t*) malloc(sizeof(graph_t));
 assert(g != NULL);
 g->edges = NULL;
 g->length = 0;
 g->size = 0;
 /* or we can call calloc */
 return g;
}
```
- Alternativně můžeme použít funkci `calloc()`

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

35 / 50

## Tisk hran grafu

- Pro tisk hran grafu využijeme pointerovou aritmetiku  

```
void print_graph(graph_t *g)
{
 assert(g != NULL);
 fprintf(stderr, "Graph has %d edges and %d edges are
 allocated\n", g->length, g->size);
 edge_t *e = g->edges;
 for(int i = 0; i < g->length; ++i, e++) {
 printf("%d %d %d\n", e->from, e->to, e->cost);
 }
}
```
- Informace vypisujeme na standardní chybový výstup
- Graf tiskneme na standardní výstup
- Při tisku a přesměrování standardního výstupu tak v podstatě můžeme realizovat kopírování souboru s grafem  
`Např. ./tload -p g > g2`

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

38 / 50

## Definice datové struktury grafu – graph.h

- Zavedeme nový typ datové struktury hrana—`edge_t`,
- který použijeme ve struktuře grafu—`graph_t`

```
#ifndef __GRAPH_H__
#define __GRAPH_H__

typedef struct {
 int from;
 int to;
 int cost;
} edge_t;

typedef struct {
 edge_t *edges;
 int length;
 int size;
} graph_t;

#endif
```

- Soubor budeme opakovat vkládat (`include`) v ostatních zdrojových souborech, proto „zabíráme“ opakovánou definici konstantou preprocesoru `__GRAPH_H__`

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

33 / 50

Uvolnění paměti pro uložení grafu

- Testujeme validní hodnotu argumentu funkce—`assert()`

Pokud se stane chyba, tak funkci v programu špatně voláme.
Až program odladíme můžeme komplikovat s `NDEBUG`.

```
void free_graph(graph_t **g)
{
 assert(g != NULL && *g != NULL);
 if ((*g)->size > 0) {
 free((*g)->edges);
 }
 free(*g);
 *g = NULL;
}
```

- Po uvolnění paměti nastavíme hodnotu ukazatele na strukturu na hodnotu `NULL`

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

36 / 50

Hlavní funkce programu – main()

- V hlavní funkci zpracujeme předané argumenty programu
- V případě uvedení přepínače `-p` vytiskneme graf na `stdout`

```
int main(int argc, char *argv[])
{
 int ret = 0;
 int print = 0;
 char *fname;
 int c = 1;
 if (argc > 2 && strcmp(argv[c], "-p") == 0) {
 print = 1;
 c += 1;
 }
 fname = argc > 1 ? argv[c] : NULL;
 fprintf(stderr, "Load file '%s'\n", fname);
 graph_t *graph = allocate_graph();
 int e = load_graph_simple(fname, graph);
 fprintf(stderr, "%d edges\n", e);
 if (print) {
 print_graph(graph);
 }
 free_graph(&graph);
 return ret;
}
```

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

39 / 50

Pomocné funkce pro práci s grafem

- Alokaci/uložení grafu implementujeme v samostatných funkcích
- Při načítání grafu budeme potřebovat postupně zvyšovat paměť pro uložení načítaných hran
- Proto využijeme dynamické alokace paměti pro „*nafukování*“ paměti pro uložení hran grafu—`enlarge_graph()` o nějakou definovanou velikost

```
#ifndef __GRAPH_UTILS_H__
#define __GRAPH_UTILS_H__

#include "graph.h"

graph_t* allocate_graph(void);
void free_graph(graph_t **g);
graph_t* enlarge_graph(graph_t *g);
void print_graph(graph_t *g);
#endif
```

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

34 / 50

Zvětšení paměti pro uložení hran grafu

- V případě nulové velikosti alokujme paměť pro `NSIZE` hran
- `NSIZE` můžeme definovat při překladu, jinak výchozí hodnota 10

např. `clang -D NSIZE=100 -c graph_utils.c`

```
#ifndef NSIZE
#define NSIZE 10
#endif

graph_t* enlarge_graph(graph_t *g)
{
 assert(g != NULL);
 int n = g->size == 0 ? NSIZE : g->size * 2;
 /* double the memory */
 edge_t *e = (edge_t*)malloc(n * sizeof(edge_t));
 memcpy(e, g->edges, g->length * sizeof(edge_t));
 free(g->edges);
 g->edges = e;
 g->size = n;
 return g;
}
```

- Místo relativně komplexní alokace nového bloku paměti a kopírování původního obsahu můžeme jednoduše použít funkci `realloc()`

Jednoduché načtení grafu – deklarace

- Prototyp funkce uvedeme v hlavičkovém souboru—`load_simple.h`

```
#ifndef __LOAD_SIMPLE_H__
#define __LOAD_SIMPLE_H__

#include "graph.h"

int load_graph_simple(const char *fname, graph_t *g);
#endif
```

- Vkládáme pouze soubor `graph.h`—pro definici typu `graph_t`

Snažíme se zbytečně nevklaďat nepoužívané soubory

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

40 / 50

Jednoduché načtení grafu – implementace 1/2

- Používáme funkci `enlarge_graph()`, proto vkládáme `graph_utils.h`

```
#include <stdio.h>
#include "graph_utils.h"
int load_graph_simple(const char *fname, graph_t *g)
{
 int c = 0;
 int exit = 0;
 FILE *f = fopen(fname, "r");
 while(!feof(f) && !exit) {
 if (g->length == g->size) {
 enlarge_graph(g);
 }
 edge_t *e = g->edges + g->length;
 while(!feof(f) && g->length < g->size) {
 /* read and parse a single line -> NEXT SLIDE! */
 }
 }
 fclose(f);
 return c;
}
```

- `load_simple.h` vkládat nemusíme, obsahuje pouze prototyp funkce
- Obecně je to však dobrý zvykem nebo nutností (definice typů)

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

41 / 50

Jednoduché načtení grafu – implementace 2/2

- Pro načtení řádku s definicí hrany použijeme funkci `fscanf()`

```
while(!feof(f) && g->length < g->size) {
 int r = fscanf(f, "%d %d %d\n",
 &(e->from), &(e->to), &(e->cost));
 if (r == 3) {
 g->length += 1;
 c += 1; /* pocet nactenych hran */
 e += 1; /* posun ukazatele grafu o sizeof(edge_t) */
 } else {
 exit = 1; /* neco je spatne ukoncujeme naciteni */
 break;
 }
}
```

- Kontrolujeme počet přečtených parametrů a až pak zvyšujeme počet hran v grafu

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

42 / 50

Spuštění programu 1/3

- Nechť máme soubor `g` definující graf o 1 000 000 uzlích
Velikost souboru cca 62 MB (příkaz du-disk usage)

```
% du g
62M g
% ./tload g
Load file 'g'
Load 2998898 edges
% time ./tload g
Load file 'g'
Load 2998898 edges
./tload g 1.12s user 0.03s system 99% cpu 1.151 total
```

- Příkazem `time` můžeme změřit potřebný čas běhu programu
strojový, systémový a reálný

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

43 / 50

Spuštění programu 2/3

- Příznakem `-p` a přesměrováním standardního výstupu můžeme vytisknout graph do souboru
V podstatě vstupní soubor zkopírujeme.

```
% time ./tload -p g > g2
Load file 'g'
Load 2998898 edges
Graph has 2998898 edges and 5242880 edges are allocated
./tload -p g > g2 2.09s user 0.07s system 99% cpu 2.158
total
% md5 g g2
MD5 (g) = d969461a457e086bc8ae08b5e9cce097
MD5 (g2) = d969461a457e086bc8ae08b5e9cce097
```

- Čas běhu programu je přibližně dvojnásobný
- Oba soubory se zdají být z otisku `md5` identické
Na Linuxu `md5sum` případně lze použít otisk `sha1`, `sha256` nebo `sha512`

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

44 / 50

Spuštění programu 3/3

- Implementaci sofistikovanějšího načítání

```
% /usr/bin/time ./tload g
Load file 'g'
Load 2998898 edges
0.19 real 0.16 user 0.03 sys
```

- Lze získat výrazně rychlejší načítání

160 ms vs 1100 s

```
% /usr/bin/time ./tload g
Load file 'g'
Load 2998898 edges
1.15 real 1.05 user 0.10 sys
```

Jak a za jakou cenu zrychlit načítání seznamu hran

- Zrychlit načítání můžeme přijmutím předpokladů o vstupu
- Při použití `fscanf()` je nejdříve načítán řetězec (řádek) pak řetězec reprezentující číslo a následně je parsováno číslo
- Převod na číslo je napsán obecně
- Můžeme použít postupné „bufferované“ načítání
- Převod na číslo můžeme realizovat přímo po přečtení tokenu
- parsováním znaků (číslic) načtené posloupnosti bytů v obráceném pořadí
- Můžeme získat výrazně rychlejší kód, který je však komplexnější a pravděpodobně méně obecný

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

45 / 50

Diskutovaná téma

Zadání 9. domácího úkolu HW09

-
- Termín odevzdání: **24.12.2016, 23:59:59 AoE**
*AoE – Anywhere on Earth
Prodlouženy termin (náročná úloha)!*

Shrnutí přednášky

Část III

Část 2 – Zadání 9. domácího úkolu (HW09)

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

47 / 50

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

48 / 50

Jan Faigl, 2016

B0B36PRP – Přednáška 10: Stromy

49 / 50

Diskutovaná téma

- Stromy – nelineární spojové struktury
- Binární vyhledávací strom
- Vyhledání prvku a průchod stromem (rekurzí)
- Rekurzivní uvolnění paměti alokované stromem
- Test splnění vlastnosti binárního vyhledávacího stromu
- Hloubka stromu a výpis stromu po úrovních
- Příklad jednoduchého binárního vyhledávacího stromu s položkami typu `int` lec10/tree
- Plný binární strom a jeho reprezentace
- Makefile
- Příklad načtení stromu jako seznamu hran lec10/graph_load
- Příště abstraktní datový typ (ADT) (Příště)